

Соколёнок

6/2022

ноябрь – декабрь

Къарчыгъа

РЕСПУБЛИКАНЫ ЯШЛАР УЧУН ЭКИ АЙДА БИР ЧЫГЪАГЪАН ЖУРНАЛЫ

Аяву къарчыгъаларыи!

ЯНГЫЗ СИЗИН БУЛАН САЛАМЛАШМАЙ-
МАН, СИЗИН АТА-АНАЛАРЫГЪЫЗ, УЛЛАТА-
ЛАРЫГЪЫЗ, УЛЛАНАЛАРЫГЪЫЗ БУЛАН ДА
САЛАМЛАШАМАН. БАРЫГЪЫЗГЪА ДА МЕН-
ДЕН СЫЙЛЫ САЛАМЛАР!

НЕГЕ ДЕСЕГИЗ СИЗДЕН АЛДА КЪЫРКЪ
ЙЫЛ БОЮ ОЛАР ЖУРНАЛГЪА СЮЮНЕ ТУ-
РУП ЯЗЫЛГЪАН (АЙТЫП КЪОЯЙЫМ, «КЪАР-
ЧЫГЪАНЫ» САНАВУ – 10 МИНГДЕН БАШЛАП
20 МИНГЛЕГЕ ЧЫГЪА ЭДИ !) ОНА ШОЛАЙ СЮЕ
ЭДИЛЕР ЖУРНАЛЫН ВА АБУРЛАЙ ЭДИЛЕР.
МЕН ДЕ ШО САНАВГЪА ЮВУКЪ ИШЛЕП ТУРА-
МАН «КЪАРЧЫГЪА» ЖУРНАЛЫБЫЗДА.

БИРАЗ АЛДА «КЪАРЧЫГЪАНЫ» КЪЫРКЪ
ЙЫЛЛЫГЪЫН АЛГЪЫШЛАДЫКЪ, ЭННИ
БУСА МЕНИ 75 ЙЫЛЛЫГЪЫМА ГИЧЧИРЕК
МАЪЛУМАТЛАР БЕРЕЙИМ. ГЕЛИГИЗ БИР-
ДАГЪЫ САЛАМЛАШАЙЫМ. МЕН ДЕ СИЗИН
ШЕЙИТ-ХАНУМ АЛИШЕВАМАН, ТАРГЪУЛУ
АРСЛАН-АЛИНИ ВА ТОТАЙНЫ ТУНГУЧ

КЪЫЗЫМАН, ЕТТИ КЪЫЗАРДАШНЫ УЛ-
ЛУСУМАН.

Шейит-ханум
Алишева

ГЪАРСИНЧЕК

Гъарси,
Гъарси,
Гъарсинчек!
Гъарсиллеймен
Мен гёкчек.
Мен гъарсиллесем ерде,
Гюн де гъарсиллей оьрде.
Гъарси,
Гъарси,
Гъарсинчек,
Гъалкъаларым –
Гъарсинчек.
Гъар гъалкъамда
Гюн – гёкчек,
Мени булан эришип
Гъарсиллей
Болма герек.
Гъарси,
Гъарси,
Гъарсинчек,
Гъарсиллей
Дюнья кюрге.
Гъарси,
Гъарси,
Гъарсинчек,
Гъарсиллейбиз
Биз бирге!

МУАЛЛИМ

Ер юзюню картасын
Сагына пердедей тарта,
Бу ажайып аламгъа
Мени сюювюм арта.

Гъар дарсы –
Сырлы ёммакъ .
Пачалыкълар аламат
Муаллимни дюнъясы
Минг тюрлю
Юз-минг сурат!

Муаллимим бар мени
Гъар дарсы –
Сырлы ёммакъ
Улду насип тюгюлмю,
Шолай муаллим болмакъ!

ГЮН ЧЫКЪ

Гюн чыкъ, гюн чыкъ!
Гюн чыкъ!
Марьям тилей,
Али тилей,
Тилей жымчыкъ.
Чайкъалыша тереклер де:
Бизге Гюнеш герек! – дейлер.
Гъейлер! Гъейлер!
Кёл ягда ала къаз,
Чыргъа къонгъан ал хораз.
– Шавла ёкъ! – дей,
Ярыкъ аз!
Неге? Неге?
Гюн чыкъмай? –
Дей, гюлдеги акъ чыкълар.
Неге талчыкъ,
Кюстюндюр?
Яшыл отлу талачыкъ?
Яшлар чапмай уьстюнден
Шат, оюнсуз къала чы...
Гюн чыкъ, гюн чыкъ,
Шавла эш!
Яшлагъа тарыкъ Гюнеш!

ЖАГЪАЛЫ ТЕРЕК

Къалкъа, уча, сонг къона,
Иелте бутакъларын,
Чыдап болмай къаргълар
Оькюрте «Къарр-къакъларын!»

Жагъадан толгъан терек.
Жагълалы болгъан терек.
«Жав-жувгъа! Жырыллавгъа!»
Чайкъала къалгъан терек.

Адагъан, манг айлана
Бу алаMAT гъайрангъа!
Жыйылгъанлар – огъана
Жагълалар той-байрамгъа

СЮЮНЕМЕН

Мени Таргъум!
Мени тавум!
Чечекли, гюллю бавум!
Булакълардан сув ата!
Сююнемен, тувуп, обсюп,
Яшайгъангъа бу гёзел,
Гъайран юртда!

ЭСИМДЕ

Ана! – дейлер,
Анам таймай эсимден.
Авазы – анг сесимде.
Гёзлери иржая,

Сёнмей ярыгъы!
Къайда буса да анам
Биле обзю
Гъаман магъа тарыгъын!

ЯНГЫ ЁММАКЪ

Къар ява
Бир тамаша,
Учгъунлай,
Гёз къамаша.

Гёбелеклердей,
Гьона!
Гъатта, бурнума къона!

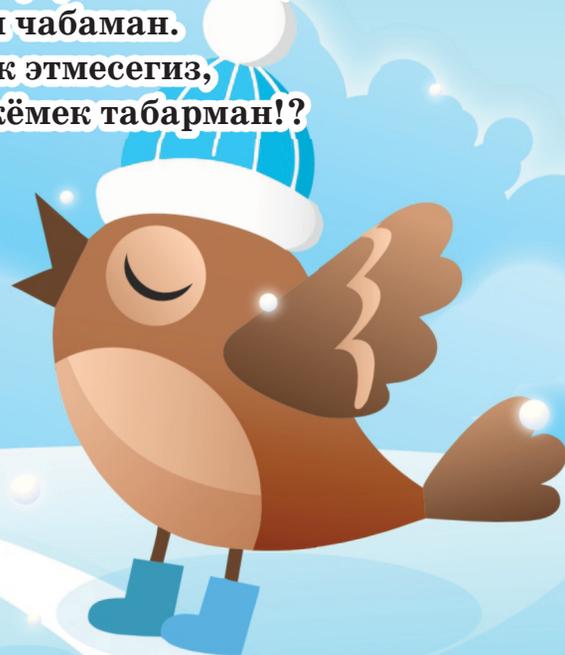
Гъар учгъун –
Лопа – лопа,
Бирлери чи гичиней,
Булай алапат къышны
Гёремен биринчилей!

Учгъунлар ойнай, уча,
Къоналар гъар бутакъгъа.
Къыш ошай
Мен билмейген
Янгы, сырлы ёммакъгъа.

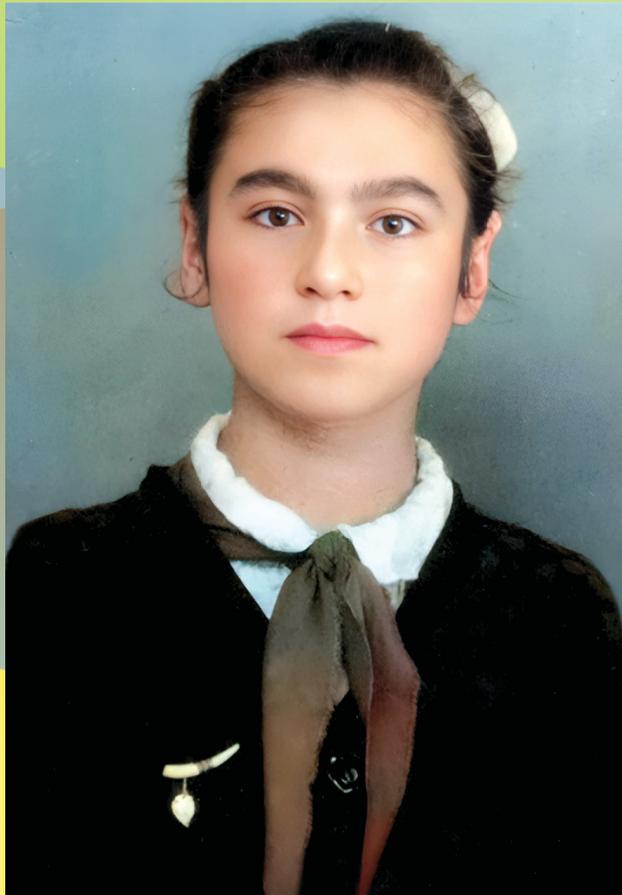
ЖЫМЧЫКЪНЫ КАНТЫ

Мен бир гиччи жымчыкъман,
Ач болгъанман, талчыкъман!
Ем тёк, сеп
Сен урлукълар,
Къызгъанма,
Кёп жымчыкъ бар!
Къарапай да, жагъа да,
Къаргъа булан магъа да,
Къойма озге жанланы,
Къушланы да ягъада.

Боранлай чы сувукълар,
Къыш геле
Гёбюп, шишип.
Изледим аш увакълар
Уьстюме чапды мишик!
Атыла учдум
Бек сакъ,
Къонма терекге етдим,
Бузлап къалгъан чы бутакъ
Сыргъалап тюшюп гетдим...
...Шулай бузукъ гъалымда
Ари-бери чабаман.
Сиз кёмек этмесегиз,
Кимден кёмек табарман!?

СУРАТЫМ

Сув уьстюнде –
Суратым.
Гюзюде де –
Суратым.
Сув чайкъала,
Ел сюзюп,
Ёкъ болуп къала сурат.
Сына гюзгю,
Хум-хуват.
Ёкъ болуп къала сурат.
Къайтып, къайтып,
Къаравум бир!
Айтып, айтып,
Соравум бир!
Неге ? Неге ?

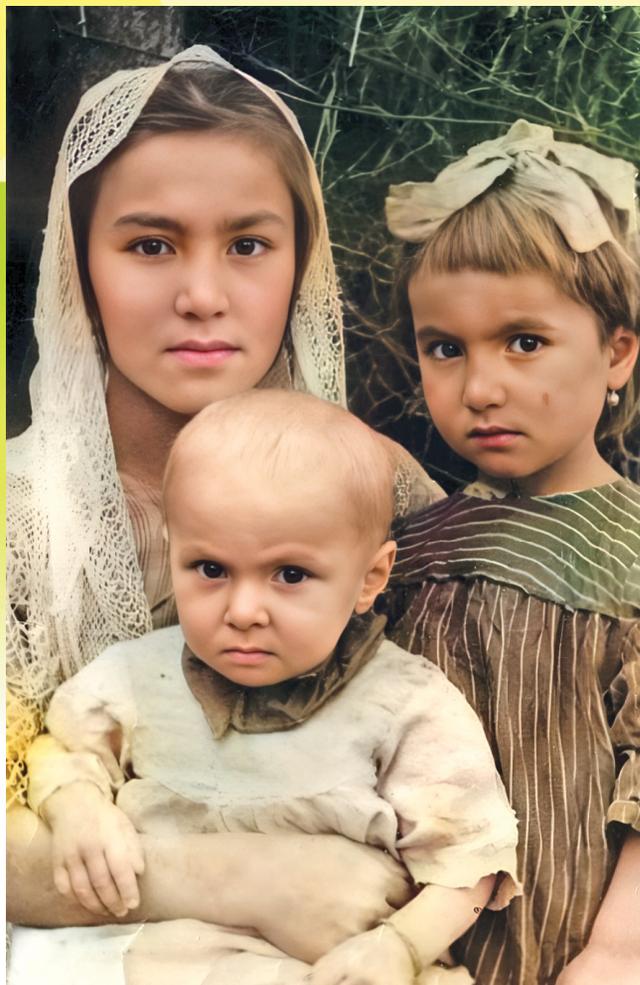
ОЛАР ЧЫ ГИЧЧИ ЯШЛАР

Ач болгъан къозу, улакъ,
Ойнамайлар – гёремен.
Яшыл от юлкъдум, алып
Ашамагъа бермен.

Жюжеклер жав-жувуллай,
Шат этемен ем ташлап.
Тёкдюм гючюкге шорпа,
Олар чы гиччи яшлар!

Мишик бала сют иче,
Оърдеклер юзме башлай,
Гёгюрчюнлер, жымчыкълар –
Олар чы гиччи яшлар

Абзарда ойнай, чаба,
Бирче атыла, авнай.
Олар чы гиччи яшлар –
Олар бир-бирин англай...

МАКЪТАНЧЫКЪ

– Шу кѡабакъ
Хытанындан
Уъзюлмеге аз кѡалып,
Шунча бийик чалиден
Не эте кѡыргѡа узалып!?

– Макѡтанчыкѡ затгѡа ошай
Кѡабагъынг
Кѡарагъанда,
Гѡрсетме сюе озюн
Оътеген, барагъангѡа!

ЖЮЖЕКЛЕР АЧ

Сап-сари юн юммакълар,
Шавлалы гюн ёлакълар,
Азбарда чап-ёрт, къувун,
Къычырыкълы «жав-жуву!»
Бири бирин тебере,
Бир тура,
Бир дегерей.
Жавуллаша чабалар,
Гёзю не гёрсе ерде
Чокъушуп алып бирден,
Тарт-соз эте, хабалар.

Гъейлер ! Айт !
Бу не къавгъа?
Не болгъан ?
Не гъарасат?
Батып шерее , хавгъа,
Эртенден берли бавда
Хуртлар излей Патимат.
Жюжеклери ач болгъан !

СЮЮНЧ ГЕРЕК

Къара чы гъона , гъона
Терекге къушлар къона!
Чарнайлар шат эртерек
Олагъа сююнч герек!

Магъа да сююнч герек!
Юлдуз явду гечелеп,
Гюн чыгъар, къувнар юрек!
Гюнешге сыр чечермен.

Гъайранлыкъны сыры бар,
Инангъангъа ачыла !
Гёнгюлюню гюл йыры бар,
Сююнч серпип ачыла!

Къара чы гъона , гъона –
Сююнчюлер къаршында!
Яшавдан сююнеген
Яшланы гёз-къашында!

КЪОДУГЪУМ

– Савбол, дадам!
– Бар! – дей, – яшым!
Къолун силлей артымдан.
Къодугъумну
Бойнун хашып,
Оърленемен сыртына.

– Гъы, ювугъум,
Гетдик уйге!
Бираз чалт бол,
Эринме!
Къодугъум башын силлей,
Тек тербенмей еринден.

Хонтурландым:
– Гъей! Ашгъарам!
Абзарда от къоймадынг.
Арпа да берди дадам,

Шонча ашап тоймадынг!
Дагъы да къарай гёзю!
Башын силлей, ойлады,
Тек тербенмеди объю.
– Эшек болмасанг, гъама!
Мен гетдим, сен къал къатып,
Сонг гелме уйге къайтып.
Сагъа такъсырым – гъона.
Уъз хыялынг, умутунг,
Дагъы бизге айланма!

Бирден къаравум тартды,
Къалгъан экен бир буту
Тал терекге байланып,
Тез-тез чечдим: – Къурдашым,
Геч! – дедим, сыртын хашып,
Иннемей силлеп къойду
Къодугъум башын...

КЪУРДАШ КЪЫЗЫМ

Къурдаш къызым, къурдашым,
Бек инангъан сырдашым!
Къуванаман сен баргъа,
Сырым яймажакъ къыргъа.

Бир ойлар,
Бир умутлар
Бир-биревню унутмай
Табылажакъ тарыкъда,
Бирче гюн де ярыкъдыр.

АКЪ КАГЪЫЗНЫ?

Къаралама
Акъ кагъызны
Не де язып,
Не де гъызып!
Эт сююнчлю суратлар!
Чапсын къып-къызыл атлар!
Чечекли болсун отлар.
Къычырып кюлей туруп
Къолун къолуна уруп,
Уллу-гиччи ойнасын!
Акъ кагъызны
Пашман болма къоймасын!

СЮЕМЕН ЙЫРЛАМАГЪА!

Оъзен вахуллап агъа,
Сюемен йырламагъа!
Къаракъуш кёк юзюнде
Кюр, обкътем къанат къагъа,
Сюемен йырламагъа!

Энемжая кёпюрю
Иржая, ерге багъа,
Шавлалы тюслер ягъа,
Сюемен йырламагъа!

Бири биринден алып
Бюлбюл, сарича, жагъа
Гъайран чарнайлар, чарнай!
Манг болуп тынглап къалып,
Бирден мен де ярсалып
Йырлай башладым, йырлай!
...Къурдашларым иржая:
– Гъей ! Не болуп къалгъан? – дей,
Шунча шулай сарнама?

Къушну къонакълары

Гел, алып яркъычны
Къалам учлу,
Къушну суратын этейик ерде,
Терекден учуп
Тюшдю, дербиз, бирден...
Гел, будай бюртюклер
Тёгейик, аямай атып.
Айланасына суратны,
Ал тангны, дербиз,
Къушгъа савгъаты!

Гел, тюрлю-тюрлю
Гъызлар ояйыкъ,
Юрюйгендей ари-бери аякълар,
Къушубузну янгыз къояйыкъ,
Къушубузгъа гелген къонакълар!

КЪАР ЯВ, КЪАР ЯВ!

Къар яв, къар яв,
Ап-акъ къар!
Бузу бар, бораны бар,
Гёр, чиллелер ювукъдур.
Шиша тут озенлеге,
Балыкълагъа сувукъдур!

– Ер тюбюнде буюгъуп, –
Абай айта, – яш от бар!
Уьшюмесин учун, зар,
Огъар исси ювургъан –
Къар! – дей.
Языкъсын, яв, къар!

Гёр, тереклер – ялангъач,
Ел окюре, къыдыра,

Бутакъларын сыдыра,
Авружакъ сувукъ тийип!
Тез етиш!
Къар сююнсюн
Акъ тондай сени гийип!

Къар яв, къар яв!
Ап-акъ къар!
Къышдан къуванчлы хабар,
Къарны бир де гёрмеген,
Яп-янгы чанам да бар!
Къаркъызынг булан бирге
Сыргъаларбыз, яв, яв, къар!

Сен савбол, мактап!

Сен савбол, мактап,
Сен савбол, мактап,
Туражакъман сени
Мюгълетлей макътап!

Биринчи ёлум,
Билим аламгъа,
Биринчилей къолум,
Тийди къаламгъа!

Шо гюнден
Бу гюнге
Яшавум ярыкъъ.
Сынама къысматым
Сен эдинг тарыкъъ.

Азиз мактабым,
Муаллимлерим,
Сююнчлю алгъышлар
Сайладым сизге!

Охудум, яздым,
Чечме уйрендим
Сырын сырланы,
Бирер абат ала
Оърлендим,
Таныма, билме къырланы.

Айлананы авлап
Ажайып гыслер
Юреке сайлай
Инг англы сеслер.

Бугюн, мактабым,
Ёлгъа саласан.
Жаныма сингип,
Эсде къаласан!

ТАБИАТНЫ АЛАМАТЛАРЫ

Шу яшыл от талада
Белиме етип геле!
Неге оьсме алгьасай,
Айт да, ана, ким биле!

Ченгертки булан бакъа,
Къомурсгъа ва гёбелек –
Бары увакъ жанывар,

Гъатта, къызыл жиелек,
Яшынсын деп, бек гьалек
Еллерден, янгурлардан,
Ёкъ ерден буз урардан,
Ящыл отун оьсдюре.
Талачыкъ!
Оланы бек сые ол,
Сыйлап къонакъ ала чы!

ГЪАР ЗАМАН

Тарагъым салсам башыма
Чачларымны тарама,
Ят адамгъадай башлай
Таракъ магъа къарама.

Тарта да, юлкъа, тарай,
Гъуя салдыра, гъарай!

Муна, етише мамам,
Бир арив тарай гъаман.
Таракъ да танып къала,
Чачларым сыйпап ала.

КРОШ ВА ГРОШ

Биз бугюн «Мультяшкалар» акъча-харжны гъакъындан бир-нече гиччирек хабарлар башлайбыз. Крош ва Кирпи сизге кѐп ажайып лакъыр этежек.

Крош – Барыгъызгъа да Саламлар! Мен Крошман. Бугюн мени булан бирче Надя Грошева, сизге акъчаны гъакъында яда уллулар айтагъан кюйде ону харж-лайгъан къайдаларын айтажакъбыз

Надя – Крош, салам! Яшлар Салам! Танышма разимен.

*Акъчаны
кии ойлашып
гыгъаргъан?*

Крош – Дагъы да бизин къурдашыбыз Кирпи де.

Кирпи – Барыгъызгъа да саламлар!

Крош – Гъы, башла Кирпи. Акъча-харж булан четимликлер бармы?

Кирпи – Четимликлер де ёкъ, гъалиге акъча да ёкъ.

Надя – Сиз билеми эдигиз, алда акъча болмагъанны? Я банк карта, яда кагъыз акъча ва гъатта темир акъча болмагъан.

Крош – Болма ярамас? Сонг нечик тѐлене болгъан?

Надя – Ону-муну булан. Оъз арасында алышдырыв. Муна, Масъала, сагъа чита. Копатыч да бар чы. Огъар буса бал герек.

Крош – Олай алышдырыв кепиме геле! Гъали неге юрюлмей? О къайда?

Надя – Англарсан гъали. Копатычгъа бал герекмей. О Пинагъа тарыкъ. Ол да сагъа чита бермежек. Неси бар буса берер. Темир къураллар.

Крош – Ёкъ, негер тарыкъ магъа олар? Чита сюемен!

Надя – Гёрдюнг, алышдырыв гъаманда онгайлы тюгюл. Адамлар шону англап бир ойгъа геле, не буса бир ёл таба Тёлевню оз аты болма тарыкъ.

Кирпи – Акъча чыгъаргъан болажакъ.

Надя – Дюр, дурус, ва башлапгъы акъча гъали йимик тюгюл. Австралияда жыгъыржакълар ва инжилер, Янгы Зеландияда увакъ ташлар ва къагъува (кофе) этеген урлукъ. Бир-бир пачалыкъларда буса дюгю, туз, гъатта гъайван, сыйыр, къой ва атлар.

Крош – гёз алгъа гелтир чи, тюкенге акъча тюгюл сыйыр гъайдап барасан.

Надя – Озокъда, онгайсыз. Шо саялы адамлар дагъы да ойлаша.

Сонг темир акъча чыгъардылар. Шо кисенге салсанг, онгайлы сыйырдан эсе. Ари-бери чыгъагъанда да тынч, темир акъча бузулмай.

Крош – Олар арив де дюр. Мени бир-нече шайыларым бар.

Кирпи – Сонг негер тарыкъ эди кагъыз акъчаланы да чыгъарма?

Надя – Уллу сатыв-алыв этме герекге. Муна къара, чита сюесен чи. Уъч темир акъча герек. Бир къап чита ала бусанг уъч кепек тюгюл 300 темир акъчаны тюкенчиге етишдирме къыйын чы! Кагъыз акъча буса енгил де дюр, онгайлы дюр.

Кирпи – Дагъы да онгайлы—банкда картагъа салма. Лосян айтды магъа ону.

Надя – Тюз айтасан! Ону гъакъында биз гележек ёлугъувда сёйлербиз.

Крош – Ярай, битме заман болду, ашама сюйдюм. Чита бар экени яхшы чы. Ма, Кирпи, сен де ал. Къайтарышгъа гъеч зат бермесенг де ярай. Гъавайын сагъа!

Кирпи – Баракалла, Крош, сагъа да баракалла, Надя. Бек арив лакъыр болду.

Надя – Дагъы да гел. Яшлар сиз де ортакъчылыкъ этигиз. Смешариклер булан бирче акъча харжлаву уыйренигиз!

Шейит-Ханумну таржумасы.

ХОНШУ ЯШГЪА

Яшларыбыз орамны
Бир оюнланы ойнай
Обсдук бирче...
Гюл яшлыкъгъа чанг къонмай!
Бир эришдик,
Ярашдыкъ, нече-нече...
Ёммакълар, йырлар айтдыкъ
Жыйылып очар ташгъа.

Энни къаравум башгъа
Бирче обсген
Хоншу яшгъа.

БУЛУТ – ГЮЛЛЮК

Гюн ортада къайдан чыкъды,
Булут гелди саркъа юзюп.
Зорба, къара гюллюкдей
Ябуп къойду кёкню юзюн.

Ел дувлай, яшмын яшнай,
Янгур явмагъа башлай,
Учгъунлу яшмынларын
Булут- гюллюкге ташлай!
Къыргъа чыкъма ёкъ умут
Телеме-тешик булут...

**Жыгъыржакъны янына
Сал бирдагъы жыгъыржакъ.
Ачылгъан аялагъа
Олар ошап къалажакъ.**

**– Юрт ягъадагъы авлакъ,
Неге лансыллай къызыл?
– Бишген будай башланы –
Алтын ярыгъы, къызым.**

**– Неге бийик тавубуз,
Тунукъланды, къюстюндю?**

**– Ал ялынлар солгъуллап
Чабагъандай уьстюнден.**

**Къычырыкълы къюкюсю
Гюзню кёкге чююле.
Яшынып, хапарсыздан
Гелген шогъар суюне.**

**– Бу чалт озен,
Неге, ана,
Эки тюслю болду бирден?
– Гюнню юзе гёрдю бугъай,
Булут атылып, гъона,
Кириме тюшдю оьрден.**

АЛ ТАНГНЫ ХОРАЗЛАРЫ

Генжелеге гичинев поэма

Къонгуравулу Ел етип,
Къапулагъа танкъ этип,
Хоразланы уята:
– Алгъасавлу обтесиз,
Маънасы гъайран эпсиз
Телеграмлар бар сизге! –
Дей, енглерин тез тартып,
Тангны ал учгъунларын
Бирерлетип чыгъарта,
Гъар хоразгъа узата!...
– Къычырабыз эртерек!
Чыр башындан,
Кёк арек,
Сююнчюге не герек?!
– Юхучу яшгъа себип,
Юхусун къачырмагъа
Батман-батман сув герек!

Къычырабыз эртерек,
Къалкъы башдан,
Кёк арек!
Сююнчюге не герек!?
– Орамланы сибирмек!
Тангны ал мачийине

**Чанчылмасын тегенек!
Сюрюнмесин ташлагъа,
Буварабыз яшлагъа!**

**– Къычырабыз эртерек –
Терек башдан,
Кёк арек!**

Сююнчюге не герек!?

**– Гамиш , сыйыр савулуп
Тангда зангырлай челек.
Тангдан тургъан яшлагъа
Акъ гёбюклю сют герек!**

**– Къычырабыз эртерек,
Къонушубуз гюл терек,
Кёк арек!**

Сююнчюге не герек!?

**Терезе-эшик чюйленип,
Тез-тез ачмагъа герек!**

**Ал танг авлап уйлени –
Тангдай ачылсын юрек!**

**...Ал тангны шавлалары –
Учгъунлардай чанчылсын,**

Аламны аламаты

Генжелеге ачылсын!

Къайсын-бирин айтайым,

Мен де гене къайтайым.

Ал тангны кёп сырлары,

Бирин сизге йырладым!

Соколёнок

ISSN0206 - 7943

Къарчыгъа

6/2022

ноябрь – декабрь

Иллюстрированный детский журнал.
Издается один раз в два месяца.

Учредитель:

Агентство информации и печати
Республики Дагестан.

Регистрационный номер

серия ПИ №ТУ05-00413 от 22.04.2019 г.
выдан управлением Роскомнадзора
по Республике Дагестан.

Издается с января 1980 г.

Руководитель – главный редактор

М.М. Ахмедов

Редколлегия:

Ш. Алишева (ред. выпуска)

П. Абдуллаева

А. Абдуллатипов

С. Мамаева

Художественный редактор З. Даганов

Технический редактор Т. Лузина

Оформление номера К. Супьянов

На обложке рисунок Магомедовой Айшат,
«Мой дедушка», г. Махачкала, Детская
художественная школа.

Формат 60x84 1/8. Бумага офсетная.

Уч.-изд. л. 4,57. Усл. печ. л. 3,26.

Физ. печ. л. 3,50.

Подписано в печать 24.11.2022 г.

Тираж 1043 экз. Заказ № 1312.

Типография:

ООО «Издательство «Феникс-пресс».

Адрес типографии:

367018, РД, г. Махачкала, ул. Петра I, 61.

Редакция и издатель: Государственное

бюджетное учреждение Республики Дагестан

«Редакция республиканских литературных

журналов «Соколёнок»

и «Литературный Дагестан»

Адрес редакции и издателя:

367000, РД, г. Махачкала, ул. Даниялова, 55.

Электронный адрес редакции:

litdag@mail.ru

Кумыкский язык

Индекс: на год – 63339,
на полугодие – ПМ963.

Цена свободная.